

Vojmir Vinja
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Ima li katalanizama u jadranskom hrvatskom?

Pridružujući se s najboljim željama za osamdesetu obljetnicu života našega Svečara, htio bih golemom nizu ilustracija o dodirima između jezika, kojima je on posvetio najveći dio svoje bogate znanstveničke aktivnosti, dodati skroman prilog o jednom dosada nespomenutom slučaju jezičnog dodira: o leksičkim vezama između jednog istočnog iberoromanskog jezika, u ovom slučaju katalanskoga, i hrvatske čakavštine na našoj obali Jadrana. Kao dva najutemeljenija primjera toga dodira uzeo sam dva leksička elementa, i to *brandaj* i *lumblija* za koje ni fonetski ni semantički razlozi ne dopuštaju pomisao na povezivanje s jezicima s apeninske strane koji su za čakavske tudice najčešći posrednici u preuzimanju.

Obradujući građu sakupljenu za naše JADRANSKE ETIMOLOGIJE, tj. za *jadranske dopune Skokovu rječniku*, više smo se puta zaustavljali na leksičkim elementima koji po jeziku davatelja nisu mogli biti svrstani u najčešća ishodišta istočnojadranskih aloglotema, jer nam nisu došli ni iz mletačkoga, ni iz južnijih talijanskih dijalekata, ni iz grčkoga, ni preko ovog iz turskoga. Kako se grčki elementi, na primjer, moraju smatrati dalmatizmima ako smo ih primili preko dalmatskoga, a francuski venecijanizmima kad smo ih primili mletačkim posredstvom, postavit će nam se pitanje što zaključiti o zapadnosredozemnim elementima za koje takvog posrednika ne možemo utvrditi. Čini nam se — barem dok ne pronademo neki talijanski ili drugi *missing link* — da ćemo za takve lekseme koji su se prilično učvrstili u hrvatskoj jadranskoj praksi morati zaključiti da su nam ih donijeli pomorci iz zapadnog dijela Sredozemlja, a u tom se slučaju kao najvjerojatnije ishodište nameće katalanski jezik, tj. govori istočnih obala Iberoromanije. Takvo je zaključivanje to plauzibilnije imaju li se u vidu intenzivne veze naših, poglavito dubrovačkih pomoraca s katalanskim obalama.

Za ilustraciju mogućnosti takva zaključivanja uzet ćemo riječi *brandaj* i *lumblija*, za koje nismo mogli utvrditi postojanje u talijanskim dijalektima, a oni su najčešće ishodište naših romanizama kad god nisu u pitanju dalmatski prežitelji.

Počnimo s dosada nerazriješenim terminom *bràndaj* (gen. *bràndaja*), koji ne bilježe ni Akademijin ni Parčićev rječnik.

Sjećam se još iz svog djetinjstva kako je jedan moj barba, stari *škvàranin*, znao reći *Tòkà da timùn ima više bràndaja*, tj. kormilo se mora moći više i slobodnije okretati. Riječ je u Korčuli živa i danas: brod se može *armìžat z bràndajon*, tj. *làško*, labavo za razliku od čvrsto nategnutih vezova. Našli smo potvrde i u drugim otočkim govorima s neznatnim semantičkim pomakom: u Brusju se kaže: *Ne dōj kož̃ puno brandāja: vež je za kāmik oli stablō*. I ČDL navodi *brandōj* s izrazito aproksimativnim značenjem »sloboda«, dok za Dračevicu na Braču isti rječnik navodi *čapō je veli brandāj* »uzeo je preveliku slobodu«, što odgovara mletačkom *el ga chiapà tropa confidenza*. Joško Božanić nam u *Komiškim facendama* navodi izvorni kontekst: *kako jimaš brandōja izvuuj nogu i onda mozeš šetat doli*.

Dakle, riječ je fonetski i semantički opisana. Šest potvrda sa četiri otoka omogućava nam da postavimo sigurnu leksikološku definiciju: čakavsko *bràndaj/bràndaja* i *brandōj/brandāja* d a n a s znači mogućnost, slobodu kretanja, nepritegnutost, nesputanost, a preneseno slobodu, prisnost i sl.

Kad smo načistu s današnjim značenjem, moramo se upitati odakle nam ta riječ, jer osnova *brand-* nije naša, a s obzirom na teren gdje se govori ne možemo pomišljati ni na domaće postanje sufiksa *-aj* < *-alj*. Ako je riječ tuda, najprije se okrećemo posuđivanju iz mletačkoga. U tom tal. dijalektu *-agio* [-ajo], ako pomišljamo na jedno **brandagio*, predstavlja jedinstveni rezultat za dvojno tal. *-aglio* < *-ACULU* i *-aggio* < *-ATICU*, pa nam i to otežava zaključivanje o postanju. No, ni u talijanskim rječnicima ne nalazimo ni **brandaggio* ni **brandaglio*, a u mletačkom bi oba lika glasila **brandagio* [-ajo]. Jedini nama poznati lik je usamljeno trentinsko *brandàgio*, u izričaju *a brandàgio* »a rotta di collo« u rječniku Alda Aneggia *Dizionario cembrano* (S. Michele all'Adige, 1984, p. 47). Za navedeno tal. značenje ne možemo tvrditi da je semantički potpuno bez veze s našim, jer oba mogu imati znatan afektivni naboj, a kod stilističkih vrijednosti mogući su i najneočekivaniji semantički pomaci. Međutim, zbog njegove usamljenosti, ni tom talijanskom izrazu ne znamo postanja, a talijanski ga etimologijski rječnici, koliko mi znamo, ne registriraju, pa nam ne preostaje drugo nego čekati da Max Pfister u *L(essico) E(timologico) I(taliano)* dođe do *bra-*, a to, s obzirom na dinamiku njegova izlaženja, nije toliko daleko, jer je od 1970. do danas izdao 50 svezaka s građom od A do BELLUS (L. Reichert Verlag, Wiesbaden).

Čakavsko *-aj* može biti i dijalektalno realizirano *-alj* kao što i *-alj* može biti hiperkorektizam u govorima koji ne uprošćuju *-lj* u *-j*, pa je i to vrlo nepouzdan pokazatelj kad se traži postanje riječi. Bilo kako bilo, u Boki kotorskoj postoji izraz *brandälje* (f. pl.) za koji Vesna Lipovac-Radulović (*Romanizmi u Crnoj Gori. Istočni dio Boke Kotorske*, Cetinje, 1981) navodi značenje »trake od jake tkanine«. To je značenje donekle kontradiktorno i teško pristaje u primjere koje autorica navodi, a ni za te primjere nismo sigurni da li su uzeti iz živa narodnog govora ili su *ad hoc* sastavljeni za tu priliku. No, naš ispitanik iz Mula (takoder Boka kotorska) kaže za *brandälje* da je to »neka vrsta sàka od

debelih konopa ili danas od najlona koja služi za dizanje na vinč iz broda ili iz mora«. Ono što je zajedničko tim dvoma pokušajima definicije jest sem(antička sastavnica) »debeli konop«. Upravo to bokeljsko značenje navelo nas je na traženje proširenosti sličnog izraza s tim semantizmom drugdje po Jadranu. Dosad smo ga našli samo u unutrašnjosti, i to u Imotskom, gdje *bràndaj* znači jednostavno »konop«. Imočanska nam je potvrda vrlo vrijedna jer pokazuje da je značenje riječi ustvari isto na dvjema međusobno udaljenim točkama: u Boki i u dalmatinskome zaleđu. Budući da znamo da je najčešći put semantičkog kretanja *concreta* → *abstracta*, a ne obratno, to nas navodi na zaključak da su i otočke vrijednosti »mogućnost (o)kretanja«, »sloboda«, »slobodan prostor« morale tako nastati, tj. od konkretnog »konop«, prema većoj ili manjoj konkretnoj pritegnutosti tim konopom, a tada prema apstraktnom »sloboda« itd. Uostalom, na taj su način nastale i danas apstraktne ili prenesene vrijednosti kontinentalnih riječi *razuzdan* od *uzda*, pa *razularen* od *ular*, ili još očitije fr. *à bride abattue* »svom brzinom« (= tal. *a rotta di collo*). Istim su procesom nastali talijanski frazemi *dare corda, lasciare corda a qualcuno* »dati kome slobodu kretanja ili akcije«, a *corda* je — »konop«. U svim našim otočkim definicijama i kontekstima za *brandaj* moguće je konkretnu ili prenesenu slobodu zamijeniti i objasniti pomoću *konop, škòta, uzda...*, a to govori u prilog zaključivanju da je polazno, konkretno, nepreneseno značenje riječi *bràndaj* bilo »konop«. Kad to znamo, nećemo više pomišljati na sufix *-ag(g)io* < *-ATICUS*, nego na *-aglio* ili *-aglia* < *-alia*, a s jednim **BRANDALIS*, **BRANDALIA* već smo na sigurnijem terenu, jer je *brandal*, kao oznaka za konop i neke brodske stvari od konopa prošireno, ako ne na istočnom, a ono po zapadnom Sredozemlju. U španj. i u portug. *brandal*, kao pomorski termin ima veoma različite namjene, ali u svim je slučajevima to »debeli konop«. O katalanskom, španjolskom i portugalskom *brandal* ne treba posebno raspravljati, jer se svi stariji leksikografi odreda slažu da je to riječ sa značenjem »debeli, jaki konop«: a. 1675: *brandales son unos cabos...* 1670–1717: *brandales son unos cabos gruessos...* 1722: *brandales o burdas son unos cabos gruessos* (S. Gili Gaya, *Tesoro lexicográfico* (1492–1726), Madrid CSIC 1960, I/368). Poznati *Diccionario de autoridades* 1726–1739 tumači *brandal* kao »voz náutica: las dos cuerdas o ramales con que se forma la escalera en los navíos« (*Ed. facsímil*, Madrid, 1969, p. 670).

Dakle, o pitanju što je riječ *branda(lj)* više nema dvojbe. Ostaju dva druga pitanja: kojem posredniku moramo pripisati prenošenje riječi u jadranski hrvatski, a zatim ono najteže: što je postanjem taj iberoromanski termin?

Tražeci odgovor na dva postavljena pitanja moramo priznati da bi rješenje drugoga uvelike pridonijelo meritornom odgovoru na prvo. No, o etimologiji iberoroman. *brandal* zna se veoma malo. Odmah napomenimo da najveća monografija posvećena mediteranskim pomorskim terminima, E. B. Vidoseva *Storia delle parole marinesche...* tu riječ ili neki njezin tal. refleks uopće ne spominje. Veliki etimologijski rječnik J. Corominasa (DCELC 1, 508) iznosi samo pretpostavljanje da je španj. *brandal* preuzeto iz katal. *brandal* istog značenja, što nam kaže da je istočna Iberoromanija bila iradijacijsko središte za riječ, a i to je za nas već mnogo. Glede etimologije, Corominas drži da potječe iz *brandar* »balancearse«. Naprotiv, H. & R. Kahane i A. Tietze u poznatom djelu *The*

Lingua Franca in the Levant (§ 78) skloniji su izvorište riječi tražiti na istoku, u grčkom jeziku, ali, premda nam je to bliže, moramo odmah ustvrditi da naše *branda(lj)* nikako nije moglo biti preuzeto iz grčkoga. Naime, nakon tvrdnje da *the origin of the word is not clear*, Kahaneovi iznose mišljenje da se taj pomorski termin sreće i po Sredozemlju i u oblastima sjevernog moreplovstva. Na Mediteranu, po njima, postoje dvije glavne varijante: središnje i istočno Sredozemlje pozna tal. *bardone* »sartije, pripone«, odakle je preuzeto tursko *bradone* »jaki konop«, te u sjevernim jezicima: nizoz. *paradoens*, dansko *bardoner*, švedsko *barduner*, njem. *pardunen* itd. To se izjednačavanje tobožnjih »dviju varijanti« i njihovo podvođenje pod isti etimon temelji na starom mišljenju što su ga još početkom stoljeća iznijeli A. S. Falk i A. Torp u svom poznatom *Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch* (Heidelberg, 1910, I 50): »*bardun* (schiffstau zur stütze der stengen), schw. *bardune* = nd. *berdune*, holl. *perdoen...* von ital. *bardoni* = span. *burdas* und *brandales...*«. Za samo postanje navodnog varijantnog para *bardone/brandal* Kahaneovi oprezno navode da bi ga valjalo tražiti u kl. grč. παράτονος što znači otprilike »sartija, pripona« ili pak u paralelnoj formaciji πρότονος gotovo iste vrijednosti.

Što reći o tim etimološkim domišljanjima? Ne samo da nas podvođenje pod isti etimon tal. *bardone* i iberoromanskoga *brandal* nikako ne uvjerava i ne možemo ga prihvatiti, nego nam se čini nedopustivim — i to u prvom redu iz fonetskih razloga — povezivanje tih riječi s grčkim παράτονος/πρότονος. U prilog takvu našem stavu ide upadljiva šutnja svih dosadašnjih talijanskih etimoloških rječnika kao i činjenica da isto takvi španjolski rječnici na vezu *brandal/bardone* uopće ne pomišljaju. Zbog svega toga iznijet ćemo vlastito stanoviše da nam je čakavsko *bràndaj*, i to u pravom značenju »konop«, nedvojbeno došlo iz zapadnog Sredozemlja, tj. iz istočnog iberoromanskoga ili točnije iz katalanskoga, što nije nimalo čudno kad je posrijedi izraziti pomorski termin i kad se zna za veze naše obale s tim dijelom iberske obale. S time smo, prema našem čvrstom uvjerenju, odgovorili na pitanje odakle nam *bràndaj*. U pitanje o etimologiji samog katalanskog lika nećemo ulaziti, ali valja naglasiti da je u prihvaćanju i širenju tudice u našoj sredini presudnu ulogu odigralo postojanje i znatna proširenost također prvotno pomorske riječi *brânda* »viseća mornarska ležaljka« → »sklopivi krevet«, koja je još uvijek živa na hrv. obali, a rasprostranjena je po čitavom istočnom Sredozemlju: novogrč. μπράντα »κρεμαστιά κλίβη“ (ιδία τῆ νναυτί ν), Proia, str. 1643, turski *branda*, *buranda*, *biranda* »a sailor's hammock«, Kahane — Tietze str. 125, arapski *randa* (Jal 817), arap. u Egiptu *beranda* itd. *Brânda* (ili drugdje kod nas *rânač*, gen. *rânča*) kod nas je danas oznaka za »sklopivi prijenosan krevet, sastavljen od dvije uzdužne letve koje počivaju na nogarima, a između njih su razapete jake trake ili čvrsto platno«. Još do nedavna tako se zvao svaki viseći mornarski krevet ispleten od užadi i obješen na dva klinca koji su učvršćeni na brodskim stijenama. Bilo da je riječ o *brândi* na nogarima ili onoj od mreže na konopima, veza sa *branda(lj)* »konop« je i više nego očigledna. To se najbolje vidi u bokeljskim definicijama. Ispitanik iz Mula tumači *brandalje* kao »*sàku*« (= vreću) za dizanje tereta iz broda i na brod, a ta je *sàka* ista mreža od koje je učinjena brodska visaljka. U

definiciji V. Lipovac–Radulović govori se o »trakama iz jake tkanine«, a na sklopivom krevetu uzdužne su letve spojene jakim trakama. I u jednom i u drugom slučaju, *branda* ili njezin dio mogli su sa svojim izrazom djelotvorno opravdati postojanje i čuvanje oznake *branda(lj)*.

Što se tiče etimologije mlet. i tal. *branda* (koja se u Italiji uspjela sačuvati za razliku od zapadnog Sredozemlja, gdje je prevladala riječ iz Novog svijeta: španj. *hamaca*, franc. *hamac* iz aruakanskog karipskog *hamaca* (Wartburg, FEW 20, 67), nju izvode iz *brandire* »njihati se« (usp. Skok 1, 198 i Klaić 193 gdje je naznačen netočan naglasak), jer se brodska visaljka neprestano njiše. To daje, na posredan način, pravo J. Corominasu koji je za španjolsko i katalansko *brandal* predložio etimologiju *brandar* »ljuljati, njihati«.

Kao što vidimo, etimologija same katalanske riječi nije dokraja razjašnjena, ali bokeljsko nam je i imočansko *branda(lj)* omogućilo da zaobilaznim putem razjasnimo bližu etimologiju (*etimologia prossima*) i prenesene uporabe otočkog čakavskoga *bràndaj/brandôj*.

Drugi leksički elemenat koji ćemo pokušati objasniti u ovom prilogu i pokazati da nam je dobro iz zapadnog Sredozemlja mnogo je poznatiji nego *brandaj* i pokazuje mnogo više varijanata, ali mu je etimologija do sada bila neodlučno ili manjkavo opisivana, pa čak možemo tvrditi i da je bila netočna. Za tipičnog predstavnika tog veoma čestog i uglavnom čakavskoga skupa apelativa može se uzeti otočko *lumblija*. Taj lik Pero Budmani u ARj 6, 217 prenosi s definicijom iz *Slovinca* (1881, 418) »pogača od muke, varenike, šafrana, darčina, što se mijesi o Svijem Svetima«. Što se tiče značenja »kolač, pogača«, ono *grosso modo* odgovara svim našim današnjim likovima i njihovim varijantama. Nažalost, to se isto ne može reći za pitanje postanja, jer se u njegovu traženju dugo tapkalo na mjestu i predlagana su rješenja doživjela nekoliko uzastopnih mijenjanja. Ako zanemarimo Daničićevo tumačenje za *bòblija* (ARj 1, 464), koje on na sebi svojstven način (upućujući na *bubla* 1, 700) izvodi iz korijena od kojega je *bubanj*, *bubati*, pa čak i turcizam *bubreg* (!), i, ako znamo da se krčko gotovo istoznačno *iblija* (Strohal *Znžo* 16, 291 i V. Mažuranić, *Prinosi* 422) nije našlo u gradi *Rječnika*, prvi koji je pokušao objasniti postanje riječi bio je Pero Budmani s likom *lumblija*. Naglasak nije označio, ali oblik je i danas živ po korčulanskim selima kao *lumblija* »slatki kruh što se peče o nekim blagdanima«. Budmani drži da je *lumblija* »pokvareno od tal. *l'oblia*«. Našavši se više od deset godina kasnije pred likovima *oblja* (ARj 8, 397; iz Mikalje, Stullija, te *Slovinca* 1882, 188 i žive potvrde sa Krka u *Znžo* 6, 14) i *oblja* (ARj 8, 405), Tomo Maretić, koji nastavlja Budmanijev rad, odbija izvodenje od *obao*, *obla* (koje je samo njegovo) i primjećuje da »riječi *l'oblia* u književnom talijanskom jeziku nema, ali će biti u kojem narječju«. I V. Mažuranić (*Prinosi* 422, 616, 776) oklijevajući prihvaća postanje od tal. *l'oblia*, a s. v. *lumblija* neočekivano dodaje »*oblia* = offerta; dar, poklon«, što je doista točno značenje pravog etimona, ali naznačeni etimon sâm nije točan! I, na kraju, obrađujući vrbničku varijantu *ublija* iz notarske knjige I. Stašića (a. 1642), obrađivači ARj (19, 98) upućuju 1967. godine (!) opet na staro tumačenje, kao da u međuvremenu sâm Skok o tome nije ništa napisao.

O etimologiji našeg *lumblija*, *ublija* i var. Skok je pisao u dva navrata u *Zeitschrift f. rom. Philol.* 54, 455 i 473. Na oba mjesta on ne iskazuje nikakva

dvoumljenja o postanju: riječ potječe iz lat. OBLATA, što je part. perf. od OFFERRE, dakle, »ono što je prineseno kao žrtva«. Još u ranoromanskoj fazi ženski rod tog participa poimeničen je za oznaku kruha ili pogače namijenjene misi. Likove koje je poznavao Skok podvodi pod REW 6012 gdje je Meyer-Lübke pod OBLATA svrstao lombard. *obyá*, piemont. *übyá*, engad. *iblada*, strfr. *oublée*, fr. *oublie* i prov. *oblada*. Na prvom mjestu inzistira na sraštenom rom. članu u *lumblija* kao u *lòvrata* (< AURATA), *lòstro*, *loštrín* (< AUSTER), a dvadesetak stranica dalje iznosi još podrobnije tumačenje, upozorava na neetimološki nazal kao u *dumbok*, ali se u prvom redu zaustavlja na zamjeni »kolektivnog sufiksa -ATA sa grč. -ία« i zaključuje »Skr. manigfaltige Formen lassen sich keineswegs aus OBLATA anders als durch Suffixersatz erklären«. U *Etim. rječniku* 2, 537 Skokov se stav donekle mijenja. Natuknica je dubrovačko *òblánta* »beskvasni kruh za službe božje latinske...«, koju preuzima od L. Zore i drži je za dalmatski ostatak. U istom se članku objašnjava i postanje likova *oblja*, *oblja*, *ublja* i *lumblja*, samo se sada više ne govori o grč. sufiksu -ία nego o križanju s lat. HOSTIA. To bi bio sažeti tijek gledanja na postanak likova *lumblja* i *oblanta*.

Prije nego što pokušamo iznijeti svoje tumačenje etimologije, pogledajmo današnje stanje i navedimo neke dosad nepotvrđene varijante. Za naše vrijeme H. P. Houtzagers (*The Čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*, Amsterdam, 1985, str. 309) bilježi *oblja* »kind of cake eaten at All Saints«; N. Bezić-Božanić (*Čak. rič* 13, 2, 1985, 34) pozna za Komižu *lumlja* »vrsta kolača s mendulama i suhim groždem«, dok smo sami u Smokvici zabilježili *lumblja* »slatki blagdanski kruh«. I, na kraju, u Murteru nalazimo *bublja* »uskršnja pogača, sirnica«.

Što se može zaključiti iz tih potvrda? Ako uzmemo u razmatranje sve što je rečeno prije Skoka i ono što nalazimo u susljednim fazama njegovih tumačenja (mislimo na *ZfrPh* i na *Rječnik*), lako ćemo uvidjeti da se tip *lumblja* i tip *oblanta* ne mogu tumačiti na isti način. Prvi, od najstarijih potvrda do danas, ima vrijednost »pogača, kolač, sirnica« koja je, doduše, povezana uz vjerske običaje, dok je drugi uvijek imao i dandanas ima izrazito liturgijsku namjenu. To se najbolje vidi kod uvijek pouzdanog Parčića koji hrv. *oblanta* tumači s »ostia«, a *oblja* sa »pane che si offre in suffraggio de' difunti«. Mi ćemo ustvrditi da je *lumblja* riječ pučkog razvoja, dok je *oblanta* neznatno modificirana liturgijska, to će reći riječ učena postanja. Najrječitije o tome govori srašteni član *l-* koji u učenim riječima ne srećemo. Vidi se to i iz najstarijih vrijednosti na čitavu našem prostoru. Već a. 1513 u Zagrebu je zabilježeno *unum ferrum pro pistandis oblatis vel hostiis* (*Lexicon Latinitatis MAIug* 772) što nije ništa drugo doli Stullijev *oblantar* ili *oblantarić* kod Luka Zore (ARj 8, 385), tj. »sprava u kojoj se peku oblante«, a *oblante* su samo i uvijek hostije. Svi konteksti, u kojima nalazimo ta dva leksička tipa, potvrđuju nam već izneseni zaključak: *lumblja* je pučka, a *oblanta* učena riječ. Prva je upravo zbog toga znatno prilagođena i pokazuje velik broj varijanti, a druga je na svim međusobno udaljenim točkama po formi blizu svome ishodištu i varijanti nema. Štoviše, o učenom karakteru lika *oblanta* govori i njegova distribucija: *oblanta* nalazimo i u srpskom, a jedan takav primjer donosi nam i Skok. On u svom članku *oblanta* izričito tvrdi da je to »dalmato-romanski ostatak«, što je,

po našem mišljenju, posve neizvjesno, jer sačuvanost skupine *-bl-* i neozvučeno *-t-*, kao što smo vidjeli, možemo dugovati liturgijskom, tj. učenom posredstvu. Naprotiv, za *ublija*, *lumblija*, *iblija*, *oblja* i dr. u *Rječniku* jednoznačne naznake o postanju *n e m a*, pa ne možemo ni znati da li Skok i tu riječ drži za dalmatizam, jer je na tom mjestu tekst neuredno redigiran. Ondje, naime, čitamo: »Prema HOSTIA (v.) lat. dočetak *-ATA* bio je zamijenjen sa *-ia*. Što znači ono (v.) ne znamo i ne možemo znati, jer riječi *hostia* među natuknicama ne može biti, a naša tudica (>) *ostija*, *oštija* nam ništa ne kazuje. Prema tome, u *Rječniku* više nema govora o grčkom sufiksu, na kojem se prije inzistiralo i na kojem se temelje tumačenja u *ZfrPh*.

Dakle: preostaje nam da jednoznačno odredimo na koji je način liturgijsko lat. OBLATA (> *oblanta*) prešlo u hrv. čakavske govore kao *oblja*, *lumblija*, *bumblija*.

Kao što smo istakli, ne može biti nikakve dvojbe da je ta riječ kod nas tuda. U prilog tome govori neobično velik broj prilagodbi i neočekivano variranje osnovnog vokala koje ide čak do *iblija*, koju donose Strohal (*Znžo* 16, 291) i V. Mažuranić (*Prinosi* 422), a ni u ARJ ni kod Skoka tog lika nema. Uvjereni smo da postanje valja tražiti u već navedenom lat. OBLATA, samo, a to je za naše tumačenje presudno, ne vidimo kako bi valjalo objasniti sufiks *-ija* i da li je do tog sufiksa došlo na našem terenu ili je cijela riječ (= leksem + morfem) možda preuzeta iz nekog stranog izvora. Za raniju Skokovu tvrdnju da je riječ o grč. sufiksu *-ía* (*ZfrPh* 54, 473) nema čvršće podloge, a protiv »mlađeg« tumačenja, tj. križanja × *hostia* (2, 537) govori u prvom redu akcenat čakavskih refleksa, a i inkompatibilnost semantizma.

Da bismo došli do prihvatljivog odgovora na to pitanje, moramo po starom etimološkom preceptu »raskrčiti« teren oko nas i vidjeti što je bilo s refleksima od lat. OBLATA u onim govorima za koje se može pretpostaviti da su izvor čakavskom preuzetom liku.

Temeljeći se na općenitom sustavu naših čakavskih tudica moramo početi s jezikom koji je najčešći njihov izvor, a to je talijanski. Jednako kao i naš, talijanski teritorij pokazuje znatan broj varijanti, pa čak i južni dijalekti pokazuju i *-bl-* i *(-)l-*, tj. ove reflekske: *lata* »panino piatto«, *latedda* »piccolo panino piatto«, ali u Lecceu i *ablèdda* »panino d'orzo« (G. Rohlfs, *Vocab. dialetti salentini (Terra d'Otranto)* str. 278, 988, 862). Ni sâm Rohlfs nije razabrao etimologiju za *lata*, pa taj lik tumači pomoću *lato* »largo«, što je Giovanni Alessio vrlo glatko odbio (*Lexicon Etymologicum*, Napoli, 1976, str. 285). Ono što je za nas važno jest sada utemeljeni zaključak da naše *lumblija* nije posuđeno iz južnotalijanskih govora, a isto je tako očito da nije preuzeto ni iz st. tal. *obiata*, koje, uostalom, znači *s a m o* »hostia«. Nadalje, kako su svi naši refleksi sačuvali *-l-*, bilo u grupi *-mbl-* ili *-bl-*, ne možemo pomišljati niti na sjevernotal. posredstvo. Zato za izvor našim likovima *oblja* i var. moramo tražiti jezične sustave koji odgovaraju ovim dvoma traženjima:

(1) čuvanje skupine *-bl-*

(2) gubljenje intervokalnoga *-t-* iz *-ATA*,

jer upravo nas je čuvanje tog *-t-* i čitavog sufiksa u *oblanta* uputilo na učeni put posuđivanja, a u tome je osnovna poteškoća s našim *lumblija*, jer sve ostalo, tj. početno *l-* i neetimološki nazal ne predstavljaju problem.

Nastavljajući naše traženje, morat ćemo ustanoviti da čuvanje skupine *-bl-* (1) i gubljenje *-t-* iz sufiksa *-ATA* (2) karakterizira sjevernogaloromanske sustave. U francuskom su još od 11. stoljeća potvrđeni oblici *oblee*, *obleie*, *oublee*, i to kao oznaka za »sitno pecivo«. Iz tih je oblika poteklo srednjefranc. (od 14. st.) i novofranc. *oublie* »Gebäck« (W. v. Wartburg, *Franz. etym. Wörterbuch*, 7, 266–268). U francuskom je jeziku zbog formalnog podudaranja s izrazom glagola *oublier* »zaboraviti« došlo do paretimoloških semantičkih promjena, na koje upozorava E. Gamillscheg u svom franc. etim. rječniku, a Skok, kao tradicionalni mladogramatičar, primjećuje da se nikako ne vidi *das assoziative Verhältniss zwischen diesen zwei Ausdrücken* (*ZfrPh* 54, 473). Međutim, za nas je važno da se *oublie* iz francuskoga širi u španj. kao *oblea*, u port. kao *obrea*, i u katalanski kao *oblia* (REW 6012), a s time smo već znatno bliži našem *oblja*, *lumblija* i var. Put iz franc. u iberoromanske jezike je očit i jasan, a između ovih potonjih, i to u prvom redu iz katalanskoga, do naše obale lako je zamisliv s obzirom na intenzitet naših veza s tim dijelom zapadnoga Sredozemlja. To što nam nedostaje onaj najčešći apeninski posrednik nikako ga *a priori* ne isključuje, jednako kao što iste okolnosti ne isključuju takvo tumačenje za *brandaj*. Kad je kod Parčića sreo cresko *oblja* sa značenjem »specie di pane«, Giovanni Alessio je odmah pomislio na preuzimanje iz starofr. *oublee* (o. c. 284), a nije ga ni okrnula pomisao da bi taj lik mogao potjecati iz talijanskih ili drugih refleksa lat. *OBLATA*. Lik je nedvojbeno kod nas relativno star i čvrsto uklopljen u domaći leksik, a to vidimo: (1) iz variranja vokalskog početka (*o-*, *u-*, *i-*), (2) iz sraštenog romanskog člana (*l-*), i navlastito (3) iz likova s početnim *b-*, koji su i najzanimljiviji, jer je kod njih došlo do kontaminacije i do hibridizacije. Općeslavensko se *bub-*, koje imamo u riječima *bubulj*, *bubla*... i sadrži sem »ono što je napuhano, što naliči na nešto okruglo« (Skok 1, 224), a vidimo ga u hvarskom *bùbla* »gruda tijesta« (za Brusje, *Hrv. Dijal. Zbornik* 7, 413) ili u poljičkom *bublja* »gruda masla isto ka' gruda sniga« (F. Ivanišević *Znžo* 8, 286) ili u semantički bliskom *publica* »kruščić, hljepčić, zemlja«, križa s *ublija* i tako dobivamo murtersko *bublja* »uskršnja pogača«. A, što je za kronologiju najvažnije, čini se da su i moliški Hrvati riječ sačuvali, jer u Kruču (Acquaviva Collecroce) *bùmblice* (f. pl.) označuju one sitne darove (kolačiće, suhe smokve...) što ih djeca dobivaju obilazeći kuće o Svim Svetima.

Kako se iz svega vidi, i *brandaj* i *lumblija* ispunjavaju sve uvjete da ih označimo kao istočne iberoromanizme, tj. katalanizme, pa ćemo ih takvima i smatrati sve dok se ne otkrije neki drugi izvor iz kojega su mogli doprijeti do čakavskih Hrvata.

Y a-t-il des catalanismes dans le croate čakave?

En se posant la question contenue dans le titre de la contribution l'auteur voudrait expliquer la présence dans le croate čakavien de deux mots qu'il croit passés du catalan en croate par l'intermédiaire des marins dalmates. Il s'agit des mots *bràndaj* et *lumblija* pour lesquels il n'est pas possible d'établir une filière italienne, grecque ou turque tandis que les raisons aussi bien phonétiques que sémantiques nous autorisent à en chercher le point d'irradiation dans l'ibéroroman oriental c'est à dire dans la langue catalane. Ceci d'autant plus que les liens entre la Catalogne et l'Adriatique étaient autrefois très intenses.